

Om religiös utopism

OM MAN SLÅR UPP ordet utopi i Wikipedia finner man att »en utopi är ett tänkt idealsamhälle, som kan ta många former. Det finns till exempel ekonomiska utopier, religiösa utopier, ekologiska utopier, politiska utopier, feministiska utopier, vetenskapliga/teknologiska utopier och akademiska utopier.» Förändring, ibland revolution, är frekventa begrepp i den utopiska tankefiguren. Den verklighet som omger oss måste förändras, förnyas för att det tänkta idealsamhället ska bli verklighet.

Det förra århundradet dominerades av två stora utopier eller ideologier, den vänsterextrema kommunistiska och den högerextrema nazistiska rörelsen. För den ena var det klasslösa samhället målet att sträva efter och för den andra var det rasmässigt rena samhället det man ville uppnå. För att nå dessa mål skyddes inga medel och offren för dessa båda utopiska ideologier kan räknas i miljoner. Historien lär oss alltså att vara avvaktande och kritiska i förhållande till det utopiska tänkandet, vilka former det än tar sig. Och det gäller även det utopiska tänkandet i religiösa sammanhang.

I den kyrkliga debatten har det blivit vanligare med utopiska inslag. En vanlig bild i detta sammanhang är att kyrkan ska vara en spjutspets mot framtiden och driva frågor. Några måste gå före, så kommer andra efter.

Lundabiskopen Antje Jackelén, för att ta ett exempel, beskriver i sitt herdabrev Svenska kyrkans beslut om vigsel av enkönade par som en spjutspets in i framtiden, ett beslut som visar att man går före i utvecklingen. Om några vågar ta sådana steg, kommer andra kyrkor så småningom att följa efter.

Den gamla bilden av Svenska kyrkan som en »brobyggarkyrka», som strävar efter att bygga broar av förståelse och samarbete mellan olika kyrkotraditioner, har sakta bleknat bort. Och därmed även engagemanget för att kyrkorna gemensamt söker sig fram till svar på olika moraliska och etiska frågor. Brobyggandet har ersatts av aktivism: om bara en går före kommer de andra att följa efter.

Utopismen bottnar i övertygelsen att man själv har rätt, att man bättre än andra förstår i vilken riktning samhället ska förändras för att nå det efterlängttade idealtillståndet. I kyrklig tappning blir det ett slags svenskkyrklig välfärd som ska exporteras ut över världen, till andra kyrkor och sammanhang som inte kommit så långt i utvecklingen som den svenska kyrkan har. Det finns element av högmod och övermod i denna hållning, en ovilja att ta till sig och lyssna till vad andra kyrkor och traditioner har att säga.

Detta tankemönster med bilden av kyrkan som en spjutspets mot framtiden skulle behöva granskas kritiskt. Vilka är dess rötter, varifrån kommer tankeelementen i detta tänkande, är detta mönster en del av den utopiska traditionen med dess idé om ett framtida lyckosamhälle.

Vilken är egentligen kyrkans självförståelse och hennes identitet, är hennes primära uppgift att vara en pådrivande aktör i frågor som handlar om fred och försoning, om rättvisa och klimat. Eller kan det vara så att kyrkan har något annat att komma med, att hennes ärende bäst kan beskrivas i termer av synd och nåd, av förlåtelse och upprättelse, av nyfödelse och andlig växt.

Det finns många »skall» och »måste» på vägen till utopin. Kraven på handling och aktivitet är många. Det är den rätta handlingen och det riktiga tänkandet som leder framåt mot det tänkta målet. All denna aktivism ger en lagisk prägel åt det utopiska tänkandet.

I trosläran finns en dialektik mellan lag och evangelium. Lagens uppgift är att tala om vilka buden är, men ännu mera att peka på vad Kristus gjort och gör; lagen får sin fullbordan i Kristus. Här är det utopiska tänkandet svaga punkt; aktivismen och kravet på handling lämnar liten eller ingen plats för evangelium. Och ändå är det evangeliet om syndernas förlåtelse i Kristi namn och blod som är kyrkans ärende i världen.